

ЁШЛАР – КЕЛАЖАК БУНЁДКОРИ

*Асрақулов Мирносир Мирсултонович,
Ўзбекистон Республикаси ИИВ
Академияси Тезкор-қидирув фаолияти
кафедраси доценти*

*Машаринов Тохир Эгамбердиевич,
Ўзбекистон Республикаси ИИВ
Академияси Тезкор-қидирув фаолияти
кафедраси катта ўқитувчиси*

Аннотация. Мақолада келажагимиз эгалари бўлган ёшларни қонуний ҳуқуқ ва манфаатларини таъминлаш, уларнинг орзу-интилишлари, қобилият ва салоҳиятини рўёбга чиқаришда ушбу фаолиятга салбий таъсир кўрсатаётган айрим долзарб муаммолар кўриб чиқилган ҳамда ҳал қилиш учун айрим фикрлар баён этилган.

Таянч сўзлар: экстремизм, терроризм, фитна, разолат, ҳижрат, жиҳод, фанатизм, оммавий маданият.

Молодежь – творцы будущего

Аннотация. В статье рассматриваются некоторые современные проблемы, оказывающие негативное влияние на обеспечение законных прав и интересов молодых людей, являющихся собственниками нашего будущего, реализующих свои мечты, способности и потенциал, и представлены некоторые идеи по их решению.

Ключевые слова: экстремизм, терроризм, заговор, удовольствие, эмиграция, джихад, фанатизм, массовая культура.

Youth are the creators of the future

Annotation. The article discusses some modern problems that have a negative impact on ensuring the legitimate rights and interests of young people who are the owners of our future, realizing their dreams, abilities and potential, and presents some ideas for solving them.

Keywords: extremism, terrorism, conspiracy, pleasure, emigration, jihad, fanaticism, popular culture.

*Ватанга муҳаббат – баландпарвоз
сўз эмас! Ватанга муҳаббат – бахт
топган остонангиз – оилангизга, сизни
элу юртга қўшган урф-одаатлар,
удумлар – миллий қадриятларга, сиз*

югириб ўсгаан тупроқ, отангиз эккан ва сиз билан бирга улгайган дарахт, онангиз тебратган бешикка бўлган муҳаббатдир. Фақат буни ҳис қила билиш керак, холос. Буни қалбдан сезмаслик, элдан чиқиш дегани.

Халқимиз ҳеч вақт элдан чиқишни оқламаган. Дунё тарихига теран назар ташласак, ҳар қандай кўнгилсиз воқеа-ҳодиса, албатта, олдиндан уюштирилган фитналар замирида содир бўлганлигига гувоҳ бўламиз.

Шу боис Аллоҳ таоло Қуръони каримда: “Фитна қотилликдан ҳам ашаддийроқдир”, деб марҳамат қилган (Бақара сураси, 191-оят). Тинч, осуда ҳаёт кечириб турган одамлар орасидан ҳаловат ва тинчлик кўтарилишига сабаб бўладиган ҳар қандай фитна ҳаракатлари аслида одамларнинг қонини тўкишдан ҳам оғир, ёмон оқибатларга олиб келадиган гуноҳ эканини асло унутмаслик зарур.

Зеро, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Ўткир Ҳошимов ўзининг “Дафтар ҳошиясидаги битиклар” китобида таъкидлаганидек, “...Ҳасадгўйнинг шубҳаси ғашликка, ғашлик ғаразга, ғараз фитнага айланиб, бегуноҳлар бошига кў-п-ўп кулфатлар солиши мумкин. Қодирий ва Чўлпонларнинг отилишига, Ойбек ва Қаҳҳорларнинг майиб бўлишига, Саид Аҳмад ва Шухратларнинг қамалишига фақат золим Сталиннинг “қонли қиличи” эмас, ҳасадгўй “ҳамкасб”ларнинг фитнаси ҳам ҳисса қўшган...”[1].

Бу иллат жамиятда илдиз отар экан, унга аралашган одам дарҳол чиқиб кетиши қийин. Чунки фитна одатда жозибали бўлади, унга қизиққанларни дарров ўзига жалб қилади. Мўмин киши ҳар қандай оғир бўлмасин, фитнадан қочиши шарт. Зеро бузғунчи ғояларнинг ҳар қандай кўриниши кишилиқ жамияти бошига оғир кулфатлар солиб келган.

Бугун инсоният тақдири вва тараққиётига таҳдид солаётган экстремизм, терроризм барча давлатлар бир ёқадан бош чиқариб қарши курашиши зарур бўлган иллатга айланди. Дунёда глобаллашув жараёнлари жадаллик билан ривожланаётган ҳозирги даврда манфаатлар тўқнашуви минтақа, миллат ва дин танламас иллатларни юзага чиқармоқда. Ана шундай иллат вва инсоният оёғига болта бўлиб урилаётган разолат – экстремизм ва терроризм деб аталмоқда. Бу иллатларни нима деб аташимиздан қатъий назар, қайсидир ташкилот ёки тузулмаларнинг манфаати учун хизмат қилишини яхши билишимиз даркор. Бугун ёшларимизни имон-эътиқоди мустаҳкам, иродаси бақувват, ўз мустақил фикрига эга қилиб тарбиялаш асосий вазифамиз бўлиши керак. Уларнинг тафаккурига динимизнинг соф таълимотлари, асрлар оша сайқалланиб келаётган

муқаддас қадриятларимиз, ўзлигини унутмаслик каби фазилатларни сингдириб боришимиз зарур.

Экстремизм - ижтимоий-сиёсий вазиятни беқарорлаштиришга, Ўзбекистон Республикасининг конституциявий тузумини зўрлик билан ўзгартиришга, ҳокимиятни зўрлик ишлатиб эгаллашга ва унинг ваколатларини ўзлаштириб олишга, миллий, ирқий, этник ёки диний адоват кўзгатишга қаратилган ҳаракатларнинг ашаддий шакллари ифодаси[2] эканлигини эътиборга олсак, экстремизм “кескин ҳаракат қилиш” деган луғавий маънони беради, истилоҳий маъноси “аҳоли орасида ўз ақидавий фикрларни муросасизларча сингдиришга уриниш”дир. Унинг хавфли томони минг йиллардан бери халқимиз орасида амал қилиб келинаётган ақидавий аҳкомлар ва урф-одат ҳамда анъаналарни рад этиб, ўзларининг манфаатларига мос келувчи ақидаларини сингдиришларидир. Бундай бузуқ ақида эса мусулмонни “кофир”, давлатни “куфр давлати” ва бундай жамият “куфр жамият” деган қарашларни сингдиришга қаратилгандир. Ақиданинг бундай тарзда бузилиши эса ҳақиқий мўминни кофирликда айблаб қонини тўкишга фатво беришга қаратилганлиги билан хавфлидир. Бундай қарашлар эса ўз навбатида терроризм каби ўта хавфли иллатга замин пайдо бўлишига сабаб бўлади.

Терроризм - сиёсий, диний, мафкуравий ва бошқа мақсадларга эришиш учун шахснинг ҳаёти, соғлиғига хавф туғдирувчи, мол-мулк ва бошқа моддий объектларнинг йўқ қилиниши (шикастлантирилиши) хавфини келтириб чиқарувчи ҳамда давлатни, халқаро ташкилотни, жисмоний ёки юридик шахсни бирон-бирҳаракатлар содир этишга ёки содир этишдан тийилишга мажбур қилишга, халқаро муносабатларни мураккаблаштиришга, давлатнинг суверенитетини, ҳудудий яхлитлигини бузишга, хавфсизлигига путур етказишга, қуроли можаролар чиқаришни кўзлаб ифвогарликлар қилишга, аҳолини қўрқитишга, ижтимоий-сиёсий вазиятни беқарорлаштиришга қаратилган, Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексида жавобгарлик назарда тутилган зўрлик, зўрлик ишлатиш билан қўрқитиш ёки бошқа жиноий қилмиш бўлиб[3], терроризм қўрқитиш, ваҳима солиш ва жамиятда беқарорлик келтириб чиқаришга қаратилган хатти-ҳаракатлардир. Бугун дунёда бу балодан азият чекмаган бирорта давлат йўқ десак муболаға бўлмайди. Ўз манфаати йўлида ҳеч нарсадан тап тортмайдиган тузилмалар ўз ғаразли мақсадларига эришиш йўлида ёшлардан фойдаланишни кўзда тутганлар.

Сўнгги йилларда ақидапараст оқимлар ёшлар ичидаги фаолиятини меҳнат мигрантларини таъсир доирасига олиш, “хужралар” ташкил этиш, экстремистик мазмундаги материалларни электрон кўринишда тарқатиш, интернет орқали тарғибот ўтказиш каби усулларда амалга оширмақда. Айниқса, интернет тармоғида ўзини жарангдор номлар билан атаб олган террористик ташкилотлар

гўёки Ислом равнақи йўлида курашаётган “мужоҳид биродарлар гуруҳи” экани ҳақидаги тарғибот-ташвиқот кенг кўламда олиб борилаётгани, бунинг оқибатида дунёнинг кўплаб мамлакатларидан мусулмон ёшлар “ҳижрат” қилиш ва “жиҳод”да иштирок этиш даъвосида уруш бўлаётган ҳудудларга ушбу гуруҳ сафига бориб қўшилаётганининг гувоҳи бўлмоқдамиз. Афсуски, ёшларнинг муайян қисми бундай бузғунчи оқимларни ҳақиқатда ҳам Ислом динини бутун дунёга тарқатиш, исломий давлат барпо этган ҳолда дунёда адолат ўрнатишни мақсад қилган ташкилот деб ҳисоблайди. Бундай фикрловчилар Марказий Осиёда, хусусан, Ўзбекистонда ҳам бор экани ҳеч кимга сир эмас. Бундай ёшлар юқорида қайд этилган ҳудудларда инсонларга қарши содир этилаётган жиноятларни гўёки халифалик қуриш учун жоиз амал ҳисоблаб қаттиқ адашмоқдалар. Аслида, мутаассиб оқим аъзоларининг мақсадлари – “жиҳод”, “ҳижрат”, “шаҳидлик” каби диний тушунчаларни сохта талқин қилиш орқали ёшларимизни оиласи ва яқинларининг таъсиридан чиқариш, ўқиш ёки ишидан ажратиб олиш ҳамда уларни қуролли тўқнашувлар кетаётган Сурия, Ироқ, Афғонистон ёки Покистон каби мамлакатларга жўнатиб, манқурт жангари ёки “тирик бомба”га айлантиришдан иборат. Луғат китобларида “мутаассиблик” қаттиққўллик, бир фикрда қаттиқ туриб олиш маъноларига ҳам далолат қилиши айтиб ўтилган. Истилоҳда эса, доим ўзини сўзсиз ҳақ деб билиб, фикрида қаттиқ туриб олиш, бошқаларни эса ноҳақ деб қарашдир. Бу туйғу мутаассиб кишида ўзгани таҳқирлайдиган, унинг инсоний ҳақ-ҳуқуқларини эътироф этмайдиган муайян хатти-ҳаракатлар кўринишида намоён бўлади. Бориб-бориб бу унинг табиатига сингади. Қисқача айтганда, мутаассиблик, бир томонга мойиллик туфайли ҳақни рад этишдир. Мутаассиблик ва фанатизм тушунчалари бир-бирига маънодош, уларнинг акси бағрикенгликдир.

Адашган ва бузғунчи оқимларга аъзо бўлган киши қонуний жазога тортилиши ёки “ҳижрат” даъвосида хорижий юртларга чиқиб кетиши оқибатида жамиятнинг бирламчи бўғини бўлган оилаларда парокандалик юзага келади, фарзандлар тарбиясиз, оилалар эса боқувчисиз қолади. Жамиятда анъанавий қадриятларни авлоддан авлодга узатиш тизими ва тадрижий ривожланиш жараёни бузилади, мазкур жамиятда асрлар оша муҳим ўрин тутган миллий, маданий, тарихий қадриятлар аҳамиятини йўқотиши оқибатида маънавиятга путур етади.

Экстремистик ва террористик ҳаракатлар содир этилиши орқали жамиятда “ёвузлик чегараси” пасайиб, одамлар қотиллик, қийноқ, босқинчилик, гаровга олиш, қулчилик каби жиноятларга кўникиб қолади. Айни чоғда, ушбу ёвузликлар жамиятнинг муайян қисмида ваҳима уйғотади, қочоқлар оқими пайдо бўлади. Терроризм ва экстремизм, улар оқибатида келиб чиқадиган ижтимоий беқарорлик жамиятда криминал жиноятларнинг авж олишига хизмат қилади.

Давлат томонидан хавфсизлик чораларини кўриш учун бюджет маблағларининг сарфланиши, шунингдек, террористик ҳаракат оқибатида кўрилаётган моддий зарар жамиятга иқтисодий жиҳатдан катта зарар етказди. Натижада ишсизлик ошади, ижтимоий муҳофазага йўналтирилган лойиҳалар бажарилмай қолади, аҳолининг турмуш даражаси пасаяди.

Жамиятимиз келажаги бўлган ёшлар орасидан кўллари қонга белаб, ўз она юртига қурол ўқталиш даражасидаги манқуртга айланиб қолаётган одамларнинг чиқиши, бу масалага жиддий эътибор қаратиш лозимлигини тақоза қилмоқда. У ерларда дийдаси қотган жаллодларга айланган бу жоҳиллар юртига қурол ўқталиб ўз халқи, ота-онаси ва диндошларига таҳдид билан дағдаға қилишдек тубанликка юз тутмоқдалар.

Юқоридагилардан келиб чиқиб айтиш жоизки, келажагимиз эгалари бўлган ёшларимизни қонуний ҳуқуқлари ва манфаатларини таъминлаш, уларнинг орзу-интилишлари, қобилият ва салоҳиятини рўёбга чиқариш давлат сиёсатининг энг муҳим ва устувор йўналиши бўлиб, бу йўлда мамлакатимизда улкан ишлар амалга ошираётганлигидан жуда яхши хабардоримиз. Эътироф этиш керакки, бугунги кунда юртимизда охириги пайтда ёшлар билан ишлаш бўйича мутлақо янги тизим пайдо бўлганини, ёшларнинг ижтимоий фаоллиги, Ватан ва халқ тақдирига дахлдорлик ҳисси кучайиб бораётганини, замонавий, янги Ўзбекистон давлатини барпо этишда уларнинг тутган ўрни алоҳида аҳамият касб этиши ҳаммамизга яхши маълум.

Шундай экан, бугунги кунда ўсиб келаётган ёш авлодга ҳар томонлама эътибор беришимиз, бу йўналишдаги ишларимизни янада такомиллаштиришимиз лозим, яъни:

- ёшларни илм-маърифат, замонавий билим ва касб-ҳунарга ўргатиш;
- ёшларда маънавий поклик, ёши улуғларга ҳурмат ва кичик ёшдагиларга шафқат каби миллий қадриятларимизни сингдириш;
- биз ёши катталар тарихий қадриятларимизни нафақат асраб – авайлашимиз, балки уни янада бойитган ҳолда келгуси авлодларга тўлиқ етказиш;
- ота-оналар, боболаримиз ва момоларимизни, устоз ва мураббийларни, зиёлиларимиз, кенг жамоатчилигимизни ушбу масалага бефарқ бўлмасдан, ёшлар тарбиясига қаратилган ишларни янада такомиллаштириш;
- ёш авлодни бузғунчи ва зарарли ғоялар, жиноятчилик, гиёҳвандлик, лоқайдлик ва бошқа шу каби жирканч иллатларга берилишидан асраш;
- замонавий фикрлайдиган, ҳар қандай вазиятда ҳам масъулиятни ўз зиммасига олишга қодир бўлган, ғайрат-шижоатли, интеллектуал салоҳияти юксак, ватанпарвар ёш кадрларга давлат ва жамият бошқарувида муҳим вазифаларни ишониб топшириш[4];

- ёшларни қизиқишларини инобатга олган ҳолда жамоатчилик билан ҳамкорликда жойларда (маҳаллаларда) турли тўғараклар ташкил этилишини таъминлаш.

Шу ўринда, шунини айтиб ўтиш лозимки, Ўзбекистонда ёшларга оид давлат сиёсати аниқ мақсадларни кўзлаган ҳолда, босқичма-босқич, комплекс чоратадбирларга асосланган ҳолда изчил давом эттирилмоқда. Бу борада Шавкат Мирзиёев томонидан ижтимоий, маънавий-маърифий соҳалардаги саъй-ҳаракатларни тизимли асосда йўлга қўйиш бўйича 5 та муҳим ташаббуснинг илгари сурилиши Ўзбекистон тарихида ёшлар таълим-тарбияси бўйича яна бир янги босқични бошлаб берди. *Биринчи ташаббус* - ёшларнинг мусиқа, рассомлик, адабиёт, театр ва санъатнинг бошқа турларига қизиқишларини оширишга, истеъдодини юзага чиқаришга хизмат қилмоқда. *Иккинчи ташаббус* - ёшларни жисмоний чиниқтириш, уларнинг спорт соҳасида қобилиятини намоён қилишлари учун зарур шароитлар яратишга йўналтирилганлиги. *Учинчи ташаббус* - аҳоли ва ёшлар ўртасида компьютер технологиялари ва интернетдан самарали фойдаланишни ташкил этишга қаратилганлиги. *Тўртинчи ташаббус* - ёшлар маънавиятини юксалтириш, улар ўртасида китобхонликни кенг тарғиб қилиш бўйича тизимли ишларни ташкил этишга йўналтирилганлиги. *Бешинчи ташаббус* - хотин-қизларни иш билан таъминлаш масалаларини назарда тутиши билан алоҳида аҳамият касб этмоқда. Давлат раҳбарининг бу эзгу ғояси Ўзбекистон халқи, айниқса, ёшлари томонидан катта қизиқиш билан қарши олиниб, қисқа вақт ичида мамлакат бўйлаб кенг қулоч ёзди. Ёшларда умуминсоний ва миллий қадриятларга, яъни Ватанга муҳаббат, иймон, эътиқод, масъулият, ватанпарварлик, инсонпарварлик, илмга иштиёқ, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги, миллатлараро тотувлик, ижтимоий ҳамкорлик, диний бағрикенглик, комил инсон каби соғлом ғояларга асосланган мафкуравий иммунитетни шакллантириб, уни янада ривожлантириб бориш ҳозирги даврнинг ўта долзарб масаласидир. Бунинг учун аждодларимиз меросига мурожаат қилишимиз зарур, мана шунда биз учун ибрат бўладиган кўплаб умуминсоний ва миллий-рухий уғитларни, қадриятларни топиб борамиз. Биргина «Алпомиш» достони ва «Широқ» афсонасининг ўзиёқ ёшларни ўзбек давлатчилиги тарихига қизиқтириш билан бирга Ватанга муҳаббат, ўз Ватани, халқи олдидаги масъулият туйғуси бизнинг халқимизга ҳам хос бўлган олижаноб туйғу эканини рухиятига сингдириб бера олади. Лекин глобаллашув жараёнида афсоналар билан ёшларни интернетдан фойдаланишдан тўхтата олмаймиз, аммо ундан тўғри фойдаланишни, нопок кимсаларнинг қурбонига айланиб қолмасликларини олдини олишимиз мумкиндир. Аз-Замахшарийнинг буюк хикмати бор: «Ҳар қандай учқур отга ҳам қамчи зарурдир» [4].

Хулоса ўрнида шуни қайд этиш мумкинки, халқимиз қадимдан ўзининг болажонлиги, оилапарварлиги билан ажралиб туради. Албатта, фарзандга меҳр қуйиш, қорнини тўқ, устини бут қилиш ўз йўлига. Лекин уларни ёшлик чоғидан бошлаб таълим-тарбияли, ахлоқ-одобли, юксак маънавиятли қилиб вояга етказиш жуда муҳим аҳамият касб этади. Умуман, ёшларнинг таълим олиши, касб-хунар эгаллаши, етук инсонлар бўлиб улғайиши йўлида замонавий, илғор-инновацион шарт-шароитларни яратиб бериш учун юртбошимиз раҳнамолигида Ўзбекистон бор куч ва имкониятларини ишга солмоқда. Чунки ёш авлодни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, маънавий етук, жисмонан соғлом, ватанпарвар ва фидойи этиб тарбиялаш, ҳуқуқ ҳамда манфаатларини ҳимоя қилишга эътибор қанча кучайтирилса, унинг самараси ҳам шунча юқори бўлади. Шунингдек, ҳар бир ота-она ўз фарзандининг имон-эътиқоди, одоб-ахлоқи ва бошқа жиҳатларига мунтазам эътибор бериши лозим. Фарзанд бу – ота-она учун бир синов, унинг қалби покиза гавҳар. Агар яхшиликка ўргатилса, оқил фарзанд бўлиб камол топади. Ёшлигидан тугри тарбия топган угил-кизлар ота-онага меҳрибон, Ватани ва халқига муҳаббатли бўлади, яхшилиқ ва меҳр-муҳаббат қалбидан мустаҳкам ўрин олади. Шу боис, Ўзбекистон жамиятнинг фаол қатлами сифатида эътироф этилувчи ёшлар қатламига «муаммо» деб эмас, балки юрт равнақини таъминловчи катта куч, давлатнинг стратегик ресурси сифатида қарамоқда. Натижада, бугун юксак билимли, замонавий фикрлайдиган, қатъий позицияга эга ёшлар мамлакатнинг эртанги тараққиётида тобора хал қилувчи кучга айланиб борапти.

Юртбошимиз Ш.М.Мирзиёевнинг 2022 йил 30 июнь кундаги Ўзбекистон ёшларига байрам табригидаги қуйидаги фикрларини келтириб ўтиш мақсадга мувофиқдир, яъни: “Диний экстремизм, терроризм, гиёҳвандлик, одам савдоси, ноқонуний миграция, “оммавий маданият” каби таҳдидлар қанча-қанча оилалар, мамлакатлар бошига оғир кулфатлар олиб келмоқда, ғаразли кучлар ҳали онгу тафаккури тўла шаклланиб улгурмаган болаларни ўз ота-онаси, Ватанига қарши қўйиб, уларнинг ҳаётига зомин бўлмоқда. Шунинг учун биз – ота-оналар, устоз-мураббийлар, жамоатчилик, маҳалла-кўй бу масалада хушёрлик ва огоҳликни янада ошириб, буюк маърифатпарвар бобомиз Абдурауф Фитрат айтганидек, бу дунё ҳақиқатан ҳам кураш майдонига, соғлом тан, ўткир ақл ва яхши ахлоқ эса бу курашнинг куралига айланиб бораётганини чуқур англаб, шу борада жаҳолатга қарши маърифат асосида иш олиб боришимиз зарур”[5].

Фойдаланилган адабиётлар / Исползованная литература

1. *Ҳошимов Ў.* Дафтар хошиясидаги битиклар. -Т.: “Sharq”, 2015. -336 б. (62-бет).
2. Ўзбекистон Республикасининг “Экстремизмга қарши курашиш тўғрисида”ги қонуни. 30.07.2018. 3-м.

3. Ўзбекистон Республикасининг “Терроризмга қарши кураш тўғрисида”ги қонуни. 15.12.2000 й. 2-м.
4. [Акмал Мираваз ўғли Мирбоқиев](#). Тарбиянинг олтин калити ёхуд йўлдаги белгилар. - 2020 йил.
5. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон ёшларига байрам табриги. 30.06.2022. <https://xs.uz/uzkr/post/shavkat-mirziyoev-ozbekiston-yoshlariga-bajram-tabrigi-jolladi>.